

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Наукова доповідь на загальних зборах НАПН України «Про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2024 році та завдання на 2025 рік», 4 квітня 2025 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7114>

ТИТОВА

Олена Анатоліївна

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
фахової передвищої освіти
Інституту професійної освіти
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті розглянуто сучасні виклики, що постають перед педагогічною наукою в контексті трансформацій професійної освіти України, зумовлених геополітичними, соціальними та економічними чинниками. Акцентовано на необхідності переосмислення ролі педагогічних інновацій не лише як результату наукової діяльності, а як інструменту реального впливу на освіту, суспільство та науку. Представлено підходи до оцінювання результативності наукових досліджень через призму їх впливовості, відповідно до європейських практик. Проаналізовано механізми впровадження педагогічних інновацій у професійну освіту, серед яких: тісна взаємодія з освітніми закладами, розроблення та апробація цифрових платформ, організація підвищення кваліфікації педагогічних працівників, створення методичних систем професійного розвитку у фаховій передвищій освіті. Обґрунтовано роль регіональних експериментів як інструменту забезпечення впливовості педагогічних інновацій з урахуванням галузевої та територіальної специфіки. Підкреслено значення участі освітян у науковій та експериментальній діяльності, а також переорієнтації фундаментальних досліджень на створення нових освітніх парадигм. Наведено приклади успішного впровадження педагогічних інновацій, що сприяють цифровізації освіти, розвитку молодіжного підприємництва, підвищенню самозарадності фахівців і вдосконаленню змішаного навчання. Стаття демонструє стратегічний підхід Інституту професійної освіти НАПН України до забезпечення сталого розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: професійна освіта; педагогічні інновації; наукове дослідження; інноваційна діяльність; освітня політика.

Геополітичні умови, в яких нині функціонує педагогічна наука, диктують необхідність перегляду її місії. Не буде перебільшенням сказати, що починається нова епоха для педагогічної науки, задача якої тепер полягає не тільки у створенні продукту, його впровадженні та доведенні ефективності. Очевидною стає необхідність забезпечити впливовість педагогічної інновації, адже змінюються підходи до оцінювання результатів наукового дослідження, діяльності наукової установи або закладу вищої освіти, де проводиться наукова робота, і тепер результативність оцінюється через впливи на певну галузь, суспільство, науку.

З одного боку, ці підходи узгоджуються з тими нормами, що застосовуються при оцінюванні діяльності наукових установ на міжнародному рівні, а також під час оцінювання результатів міжнародних проєктів, до яких ми прагнемо активно долучатися, зокрема програм Горизонт Європа та Еразмус+, що фінансуються Єврокомісією, де вплив проєкту ретельно планується розробником на етапі

підготовки заявки, оцінюються і прогнозуються ризики, планується доказовість цих впливів, обираються індикатори, інструменти, які будуть підтверджувати позитивні зрушення, прогнозується подальша перспектива впливів цих результатів на суспільство та науку. Тому застосування цих підходів під час державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження наукової діяльності також є очікуваним.

З іншого боку, це змушує науковців, дослідницькі команди та в цілому наукові установи або заклади вищої освіти переглядати наявні усталені підходи та шукати нові механізми впливу наукових результатів на суспільство, науку або окрему галузь. У цьому контексті, **Інститут професійної освіти (ІПО) НАПН України** на основі того досвіду, який зокрема був отриманий у співпраці з міжнародними партнерами, останніми роками реалізує певні кроки, спрямовані саме на прогнозування, пошук ефективних інструментів та здійснення впливів на професійну освіту таким чином, щоб педагогічна наука ефективно допомагала професійній освіті розв'язувати нагальні проблеми.

Механізми впливу на професійну освіту. Вплив на професійну освіту є основним для результатів наукових досліджень, що проводяться в Інституті професійної освіти та традиційно передбачається в завданнях, виконання яких планується під час наукового пошуку.

Варто наголосити на тому, що на сучасному етапі спостерігається трансформація місії професійної освіти: раніше зусилля науковців і освітян

спрямовувалися на підготовку висококваліфікованого фахівця, здатного ефективно виконувати професійні обов'язки, що мало забезпечити його конкурентоспроможність на ринку праці. Нині задача професійної освіти готувати висококваліфікованого самозарядного фахівця, здатного орієнтуватися в ситуації, бачити перспективи ринку, самостійно створювати нові робочі місця, нести відповідальність та впливати на процеси у суспільстві, — свідомого громадянина.

Отже, задача науковців — спростити та оптимізувати шлях педагогічної інновації до цільової аудиторії, тобто педагогічні інновації мають бути впливовими, а нові механізми повинні зменшити відстань між теорією і практикою, між педагогічною наукою та закладом освіти. Складність полягає у тому, що вплив на здобувача освіти здійснюється через педагога, що обумовлює необхідність розробляти педагогічні інновації для впливу на педагога, а через нього — на здобувача освіти. У цьому контексті дієвими є такі механізми.

Зміцнення зв'язків із закладами освіти: проведено масових заходів, навчальних семінарів та вебінарів, тренінгів курсів підвищення кваліфікації, спільна видавнича діяльність (спільні підручники та посібники), залучення педагогічних працівників до навчання в аспірантурі, інноваційна освітня діяльність всеукраїнського та регіонального рівня. Наприклад: цифровізація є визнаним на міжнародному рівні трендом. І науковці відділу цифрових освітніх ресурсів ІПО НАПН України не тільки створюють педагогічні інновації у відповідь на потреби освітян, а розробляють програми науково-методичного супроводу, здійснюють комплексну підготовку педагогів до впровадження цих інновацій в освітній процес. Через впровадження цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників (Гуржій & Пригодій, 2024) впливають на інформатизацію освіти (використання цифрових технологій у освітньому процесі), розвиток відкритої освіти (широкий доступ до ресурсів і програм), мультимедійність (використання різноманітних медіаформатів для залучення здобувачів освіти та покращення результатів навчання), посилення захисту даних (персональної інформації відповідно до правових та етичних стандартів), забезпечення технологічної нейтральності (сумісності між пристроями та системами), впровадження універсального дизайну (доступності для всіх здобувачів освіти до ресурсів і програм).

Варто зазначити, що Інститут здійснює системний вплив на *розв'язання проблем професійного розвитку педагогічних працівників* закладів професійної і особливо закладів фахової передвищої освіти, оскільки викладачів окремо не готують до особливостей організації освітнього процесу у фаховому коледжі. Зокрема, фахівцями відділу фахової передвищої освіти було визначено необхідність цілісного та системного підходу до розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у закладах фахової передвищої освіти. Такий підхід передбачає поєднання різних форм підготовки: курсового навчання, участі в науково-методичній діяльності коледжу, а також самоосвітньої діяльності викладачів, спрямованої на безперервне опанування актуальними знаннями та навичками. Особливе значення надається опануванню інноваційних освітніх технологій. Також акцентується потреба в оновленні змісту програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, із широким використанням ресурсів формальної, неформальної та інформальної освіти, які ефективно реалізуються у форматі змішаного навчання. Для забезпечення системного впливу на розвиток професійної компетентності педагогічних працівників експериментальних фахових коледжів було розроблено й впроваджено методичну систему цілеспрямованого розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів (Тітова та ін., 2023), що охоплює педагогічні умови, відповідні методики і технології розвитку професійної компетентності педагогічних працівників. Завдяки постійно діючим зв'язкам з експериментальними закладами освіти, фаховими коледжами педагогічні працівники активно долучалися до науково-практичних заходів Інституту, що дало змогу підготувати керівництво, методистів та педагогів до впровадження розробленої методичної системи, впровадити матеріали для самоосвіти викладачів і, у підсумку, сформувати гнучку систему безперервного підвищення кваліфікації та створити в експериментальних фахових коледжах умови для цілеспрямованого професійного розвитку педагогічних працівників.

Крім того, у 2024 р. розпочато експеримент регіонального рівня у ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України» зі створення в аграрних коледжах педагогічних умов, необхідних для вдосконалення професійного розвитку викладачів фахових дисциплін, де майже половина викладачів вказали на недостатність психологічних і

методичних знань, засвідчили брак знань у галузі інклюзивної освіти. Встановлено, що актуальним є оновлення системи підвищення кваліфікації викладачів та модернізація методичної роботи в освітньому середовищі аграрного фахового коледжу відповідно до принципів концепції «організації, що навчається».

У цьому контексті варто наголосити, що особливої важливості, як механізм забезпечення впливовості наукових результатів, набуває *експеримент регіонального рівня*, який дає змогу під час виконання наукового дослідження оцінити та врахувати не тільки специфіку регіону. Наприклад, переміщені заклади Луганської, Запорізької областей працюють переважно у дистанційному режимі, отже, потребують педагогічних інновацій, спрямованих на розв'язання цієї проблеми; заклади освіти в західних регіонах потребують інноваційних рішень стосовно релокованих громадян, виробництв та бізнесу різного спрямування, що якісно і кількісно змінило ринок праці, — все це мають враховувати науковці під час розроблення педагогічних інновацій та прогнозування їхньої впливовості. Крім того на рівні регіонального експерименту є можливість урахувати галузеву специфіку регіону, поєднати певні тренди національного рівня та потреби регіону і окремої галузі (поєднання тренду цифровізації виробничих процесів та потреба східних регіонів у підготовці фахівців для машинобудівної галузі реалізуються у регіональному експерименті «Розроблення та застосування цифрової платформи професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі», який було започатковано відділом електронних ресурсів). Інший приклад — розроблення ресурсу для цифровізації центрів кар'єри для Луганської області з метою збереження та розвитку людського капіталу в рамках регіонального експерименту «Цифрова трансформація діяльності центрів кар'єри закладів П(ПТ)О», який проводить відділ виховання і професійної кар'єри.

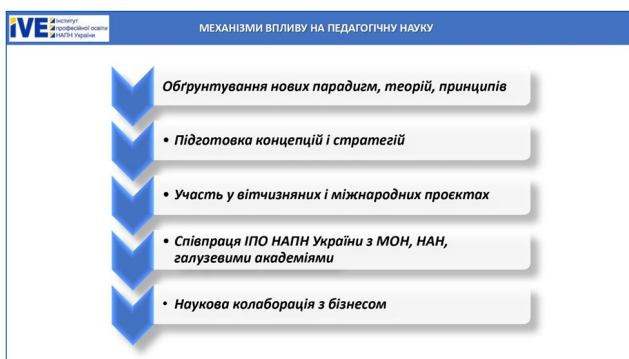
Безумовно дієвими є *посилення зв'язків з навчально-методичними центрами (НМЦ) і кабінетами*, що реалізуються у триаді:

- *наукова установа* (науковий супровід впровадження педагогічних інновацій);
- *НМЦ* (методичний супровід впровадження педагогічних інновацій);
- *заклади освіти* (експериментальні бази для апробації та впровадження результатів наукових досліджень).

Навчально-методичні центри — це осередок, який, з одного боку, має актуальну інформацію про потреби закладів освіти (необхідну для наукових досліджень), з іншого боку, через центри активно поширюються педагогічні інновації. Навчально-методичні центри є обов'язковими учасниками експериментів усіх рівнів, що проводяться науковцями ІПО НАПН України.

Одним з ефективних інструментів є *залучення освітян зі сфери професійної освіти до наукової, експериментальної діяльності та навчання в аспірантурі*. ІПО в цьому аспекті має позитивний досвід, адже 90 % випускників з науковими ступеннями працюють у професійній, фаховій передвищій освіті, залучені до підготовки педагогічних працівників для закладів професійної освіти або до сфери освітньої політики.

Вплив на науку. Для забезпечення впливовості педагогічних інновацій на науку, першочерговим завданням є *переорієнтація фундаментальних досліджень на створення нових теорій світоглядного та екзистенційного характеру*.

Крім того, варто наголосити на необхідності *зміщення акцентів вбік нових парадигм, теорій, концепцій, принципів*. Зокрема, в результаті наукових досліджень відділу виховання та професійної кар'єри ІПО НАПН України було впроваджено нову парадигму консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва (Базиль & Орлов, 2023). Вперше консультування з питань молодіжного підприємництва розглядається як стратегічний інструмент підтримки майбутніх підприємців на шляху до успішної реалізації бізнес-ідей. Такий підхід сприяє налагодженню ефективної взаємодії між здобувачами професійної освіти, консультантами та роботодавцями, формуючи підґрунтя для усвідомлених рішень у сфері самозайнятості. Очікується, що це призведе до суттєвих змін у світогляді майбутніх фахівців, підвищення їхньої здатності до самореалізації, значного зростання кількості створених

ними ФОП, збільшення надходжень до місцевих бюджетів і зниження рівня молодіжного безробіття. Відділом професійно-практичної підготовки було розроблено принципи організації змішаного навчання в системі професійної освіти (Кручек, 2022).

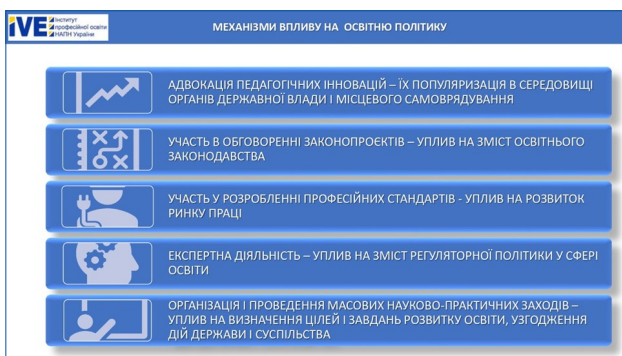
Зв'язки з міжнародними партнерами дають змогу отримувати успішні міжнародні освітні практики та поширювати унікальний вітчизняний досвід у сфері професійної освіти в особливих умовах діяльності.

Співпраця Інституту професійної освіти НАПН України з *Міністерством освіти і науки України, Національною академією наук України та галузевими академіями* забезпечує впровадження наукових результатів у нормативні документи, освітню політику та практику, підвищуючи вплив досліджень на суспільство і науку.

Посилення зв'язків з роботодавцями дає змогу впливати на суспільство шляхом активної співпраці з розроблення професійних стандартів, які, з одного боку, лягають в основу створення наших педагогічних інновацій, з іншого — спрямовують науковців на актуальні потреби ринку.

Співпраця з громадськими організаціями та різними асоціаціями, зокрема професійними дає змогу обирати актуальні теми для наукових досліджень, крім того популяризувати та поширювати наукові результати, шукати інвесторів для проєктів, впровадження педагогічних інновацій. Зв'язки з громадськістю, з іншого боку, зумовлюють забезпечення впливу на роботодавців. Отже, громадські організації виступають тією ланкою, що пов'яже науку, освіту і бізнес.

Вплив на освітню політику. У звітному році відділом зарубіжних систем Інституту професійної освіти НАПН України здійснювалося розроблення і впровадження педагогічних інновацій з розвитку державно-приватного партнерства (Радкевич та ін., 2024), що було спрямовано на вплив не лише на професійну освіту, але й на формування змісту освітньої політики у сфері професійної освіти.

Серед ефективних механізмів забезпечення впливу наукових результатів на освітню політику варто наголосити на:

- адвокації — просуванні педагогічних інновацій, наприклад, через органи, які формують освітню політику;
- участі в обговоренні законопроектів; участі у розробленні професійних стандартів (вплив на ринок праці);
- активній експертній діяльності; проведенні масових науково-практичних заходів (оприлюдненні та апробації результатів наукових досліджень, вироблення спільних поглядів через дискусії тощо).

Опосередковані впливи. Реалізація провідного впливу на професійну освіту дозволяє здійснити вплив на окремі *сфери безпеки нашої країни* — екологічну, енергетичну, економічну, соціальну.

Зокрема, відділом змісту і технологій професійної освіти розроблено екоорієнтовані педагогічні технології (Гайдук та ін., 2022), що дають змогу під час організації освітнього процесу враховувати особливі потреби відновлення перспективних галузей вітчизняної економіки (на принципах відповідальності, співробітництва, самоорганізації, культуровідповідності). Результати дослідження з розвитку підприємницької компетентності дали змогу розробити механізми моніторингу кар'єрної траєкторії випускників закладів професійної та професійно-технічної освіти, що забезпечило отримання кількісної інформації про працевлаштування, відкриття власного бізнесу, відрахування до місцевих бюджетів.

Висновки. У сучасних геополітичних умовах педагогічна наука стоїть перед викликом переосмислення своєї місії — від створення інновацій до забезпечення їхнього реального впливу на суспільство, освіту і науку. Впровадження результатів досліджень має орієнтуватися на зміну освітньої практики, трансформацію ролі педагогів та підвищення якості підготовки здобувачів освіти.

Інститут професійної освіти НАПН України працює ефективні механізми впливу шляхом підготовки педагогів до використання педагогічних інновацій, створення умов для їхнього безперервного професійного зростання, тісної співпраці з закладами освіти, навчально-методичними центрами, роботодавцями, громадськими організаціями та органами влади.

Особливо важливою є роль регіональних експериментів, які враховують специфіку регіонів, галузей та викликів часу. Не менш важливим є забезпечення впливу педагогічних інновацій на науку шляхом переорієнтації фундаментальних досліджень на створення нових парадигм і концепцій, що відповідають сучасним потребам. Залучення педагогів до наукової діяльності, участь у міжнародних проєктах дозволяють забезпечити сталий розвиток системи професійної освіти. Отже, впливовість педагогічних інновацій сьогодні — не опція, а необхідність, що визначає успішність освітніх змін.

Постійна комунікація Інституту зі стейкхолдерами дозволяє отримувати актуальну інформацію про потреби бізнесу та закладів професійної та фахової передвищої освіти, пріоритети та тренди в освітній політиці, спрямовувати наукові дослідження на розв'язання нагальних потреб суспільства, крім того ефективно просувати результати наукових досліджень та швидко доводити їх до кінцевого споживача за підтримки органів влади, роботодавців, громадських організацій, що уможливорює вплив педагогічних інновацій на науку, освіту, суспільство і дає змогу готувати висококваліфікованих самозарядних фахівців, творчих особистостей та відповідальних свідомих громадян для сталого розвитку українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Базиль, Л., & Орлов, В. (2023). Концептуально-парадигмальні виміри підготовки здобувачів професійної освіти до молодіжного підприємництва.

- Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 3 (53), С. 31-39. <http://visn-ped.gnpu.edu.ua/index.php/uk/arkhiv-publikatsij>
- Гайдук, О.В., Герлянд, Т.М., Каленський, А.А., & Пятничук, Т.В. (2022). Розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, аграрної галузей та сфери ресторанного господарства : методичний посібник. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, (с. 65-93). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733669>
- Гуржій, А.М., & Пригодій, М.А. (2024). Принципи розроблення цифрової навчальної платформи для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. *Інноваційна професійна освіта*, 7 (20), С. 316-326. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743993>
- Кручек, В. (2022). Принципи організації змішаного навчання в системі професійної освіти. *Інноваційна професійна освіта*, 3(4): Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20 жовтня 2022 р.), С. 124-129. <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/4/20>
- Радкевич, В.О., Кравець, С.Г., Попова, В.В., Чепуренко, Я.О., & Крячко, В.І. (2024). *Механізми державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти у повоєнний час : методичні рекомендації* (В.О. Радкевич, С.Г. Кравець, ред.). Київ: Інститут професійної освіти НАПН України. <https://doi.org/10.32835/978-617-8167-09-7/2024>
- Тітова, О.А., Лузан, П.Г., Пашенко, Т.М., Мося, І.А., Остапенко, А.В., & Ямковий, О.Ю. (2023). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія* (О.А. Тітова, ред.). Київ: ІПО НАПН України. <http://lib.iitta.gov.ua/738694/>

MECHANISMS OF INFLUENCE OF PEDAGOGICAL INNOVATIONS ON THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN VOCATIONAL EDUCATION IN CURRENT CONDITIONS

Scientific report to the General Meeting of the NAES of Ukraine "On the Activities of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine in 2024 and Tasks for 2025" on 4 April 2025

Olena Titova

DSc in Education, Professor, Head of the Professional Pre-higher Education Department, Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article examines the current challenges facing educational science in the context of transformations in Ukrainian vocational education, caused by geopolitical, social and economic factors. The emphasis was on the need to rethink the role of pedagogical innovations not only as a result of scientific activity but as a tool for real impact on education, society and science. Approaches to assessing the effectiveness of scientific research through the prism of their impact are presented, following European practices. The mechanisms for introducing innovations into vocational education were analysed, including close interaction with educational institutions, development and testing of digital platforms, organization of advanced training of pedagogical workers and creation of methodological systems of professional development in vocational pre-higher education. The role of regional experiments as a tool for ensuring the impact of pedagogical innovations, taking into account industry and territorial specifics, is substantiated. The importance of educators' participation in scientific and experimental activities, as well as the reorientation of fundamental research to the creation of new educational paradigms, was emphasized. Examples of successful implementation of pedagogical innovations that contribute to the digitalization of education, the development of youth entrepreneurship, increasing the self-sufficiency of specialists and improving blended learning were given. The article demonstrated the strategic approach of the Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine to ensure the sustainable development of vocational education in the context of modern challenges.

Keywords: vocational education; pedagogical innovations; scientific research; innovative activities; educational policy.

Дата публікації: 28 квітня 2025 р.